

Wetenschappen • Historische mijlpalen van het zeewetenschappelijk onderzoek

Mariene stations aan de Belgische kust en de historie van het ZWI, IZWO en VLIZ

Met de oprichting van het Marien Station Oostende (MSO), ondergebracht in vier voormalige pakhuizen op de site van de Halve Maan op de Oostendse oosteroever, beschikt België tegenwoordig opnieuw over een goed uitgerust marien onderzoeksstation aan zee. Dit aan het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) verbonden zeelaboratorium is niet het eerste in zijn soort: in 1843 bezorgde de hoogleraar dierkunde Pierre-Joseph Van Beneden België immers een wereldprimeur door in Oostende het allereerste marien station ter wereld op te richten. In latere jaren riepen ook zijn zoon Edouard Van Beneden en zijn opvolger Gustave Gilson dergelijke instanties in het leven, die beide echter slechts een beperkte levensduur kenden. Het verhaal van deze vroegste mariene stations wordt in onderstaande fiche uitgebreid uit de doeken gedaan, en wordt verder aangevuld met de historie van het Vlaams Instituut voor de Zee. De geschiedenis van de Belgische mariene stations en het VLIZ zelf zijn immers verbonden met elkaar via de figuur van de dierkundige Gilson. Na een jarenlange campagne voor de oprichting van een door de overheid gefinancierd zeelaboratorium aan de kust, slaagde Gilson er in

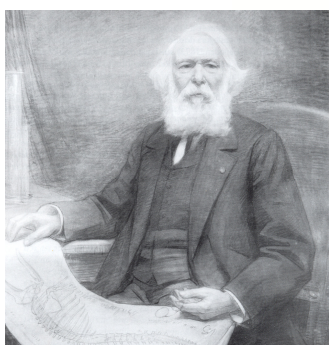
in 1927 immers in om niet louter een station, maar een volwaardig marien instituut te verkrijgen: het Zeewetenschappelijk Instituut (ZWI). Vanwege financiële moeilijkheden moest dit ZWI na veertig jaren uiteindelijk de deuren sluiten, waarna het nalatenschap van de instelling grotendeels opgepikt werd door het in 1970 opgerichte Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (IZWO). Dit IZWO werd uiteindelijk zelf in 1999 opgeslorpt door het VLIZ, dat vandaag de dag nog steeds functioneert als coördinatie-, informatie-, en dataplatform voor marien en kustgebonden onderzoek en beleid in Vlaanderen.

De gebouwen van het recent opgerichte MSO op de Oostendse oosteroever (Foto: [VLIZ \(Rappé, Karen\)](#), 2013).

I. Een marien station aan zee: de pioniers (1843 - 1927)

1. Pierre-Joseph Van Beneden

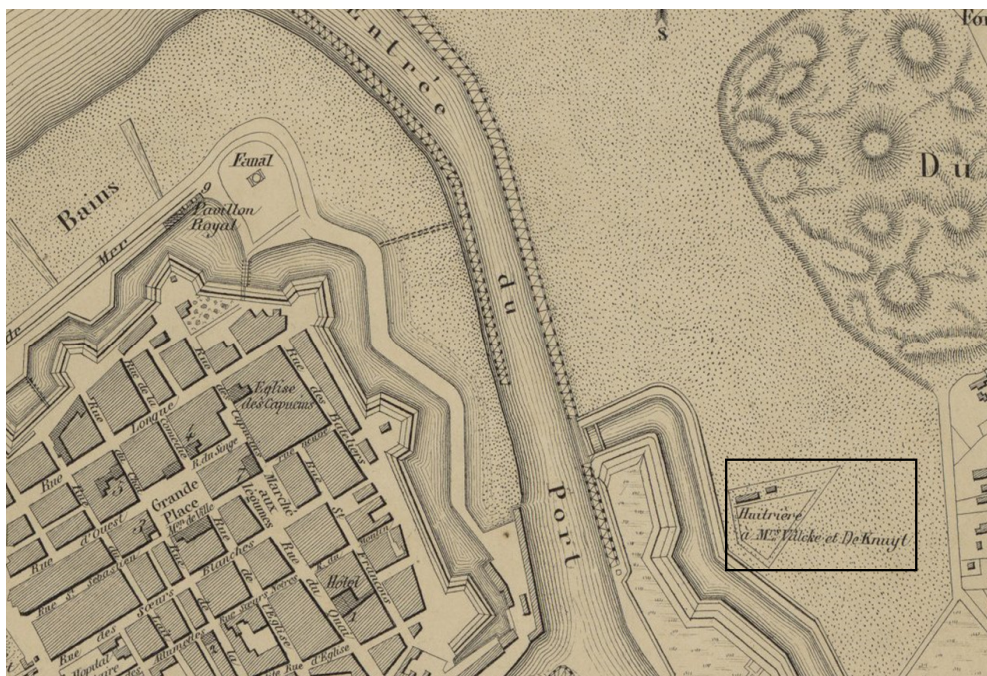
Pierre-Joseph van Beneden ([Hamoir, 2002](#))

In 1843 bezorgde Pierre-Joseph Van Beneden, professor zoölogie (dierkunde) aan de Katholieke Universiteit van Leuven, België een wereldprimeur: in dat jaar bouwde hij, op eigen kosten, een gebouwtje in de Oostendse oesterkwekerij van zijn schoonouders om tot het allereerste marien onderzoeksstation ter wereld. De inspiratie voor zijn mariene onderzoek haalde Van Beneden bij Zweedse en Engelse onderzoekers, die tijdens de eerste helft van de 19^e eeuw steeds vaker naar de kust trokken om er ter plaatse uitgebreide taxonomische studies over de lokale zeefauna te ondernemen. Van Beneden wilde eenzelfde type onderzoek introduceren in België, en onderzocht daarom oorspronkelijk allerlei zeeorganismen in zijn werkplaats in Leuven. Deze methode

bleek echter niet bijzonder efficiënt: de vissen en zeedieren die door Van Benedens vrienden en kennissen aan de kust opgezonden werden, bleken bij aankomst in Leuven immers meer dan eens niet langer vers of zelfs dood te zijn. Een onderzoeksstation aan zee leek Van Beneden dan ook een ideaal alternatief voor deze omslachtige studiemethode [1, 2, 3, 4].

De oesterkwekerij "[Valcke – De Knuyt](#)" en het marien station van Van Beneden waren gelegen ten oosten van de havengeul van Oostende ([Bibliothèque National de France](#)).

Van Beneden zag onmiddellijk het potentieel van de oesterkwekerij - gelegen ten oosten van de havengeul in Oostende - in. De rust, de nabijheid van de zee en de constante aanvoer van levend onderzoeksmateriaal (via de kwekerij zelf, maar ook via de nabijgelegen vismijn), maakten van dit onderkomen immers een gedroomde omgeving voor marien biologisch onderzoek [1, 2, 3]. Aangezien Van Beneden zelf instond voor de onkosten met betrekking tot de uitbating van het station, werd de inrichting zeer simpel gehouden: in de kleine beschikbare ruimte van zo'n 5 meter op 5 meter waren enkel een paar aquariums, netten, tafels en stoelen te vinden, samen met nog wat glaswerk en reagentia [5].

De oesterkwekerij "[Valcke-De Knuyt](#)" in Oostende, die toebehoorde aan de schoonouders van Pierre-Joseph Van Beneden ([Hamoir, 2002](#)).

Ondanks de bescheiden aankleding maakte het privé-onderzoekslaboratorium (het zogenaamde '*Laboratoire des Dunes*') al gauw naam als een gerespecteerd marien station. Niet enkel Van Beneden zelf gebruikte het als uitvalbasis voor zijn systematische studies van de mariene fauna in de Noordzee, maar ook talrijke gerenommeerde binnen- en buitenlandse wetenschappers zakten regelmatig af naar de Oostendse kust, om zich daar aan belangrijke proefnemingen te wijden [1, 2, 3]. Onder andere de Duitse onderzoekers

Johann Müller (1801-1858), August Krohn (1803-1891), Anton Schneider (1831-1890), Max Schultze (1825-1874) Christian Ehrenberg (1795-1876) en Justus Von Liebig (1803-1873), de Franse wetenschappers Jean-Louis de Quatrefages (1810-1892) en Henri de Lacaze-Duthiers (1821-1901) en de Belgische en Nederlandse vorsers Juli-en Fraipont (1857-1910), Polydore Francotte (1851-1916), Félix Pla-teau (1841-1911) en Richard De Greeff (1829-1892) vonden hun weg naar het Oostendse station [3]. Ook [Edouard Van Beneden](#) (1846-1910), zoon van Pierre-Joseph en zelf professor zoölogie aan de Universiteit van Luik, was vaak terug te vinden in het privé-station van zijn vader. Hij initieerde van hieruit heel wat leerlingen in de studie van het onderwaterleven aan de Belgische kust [6].

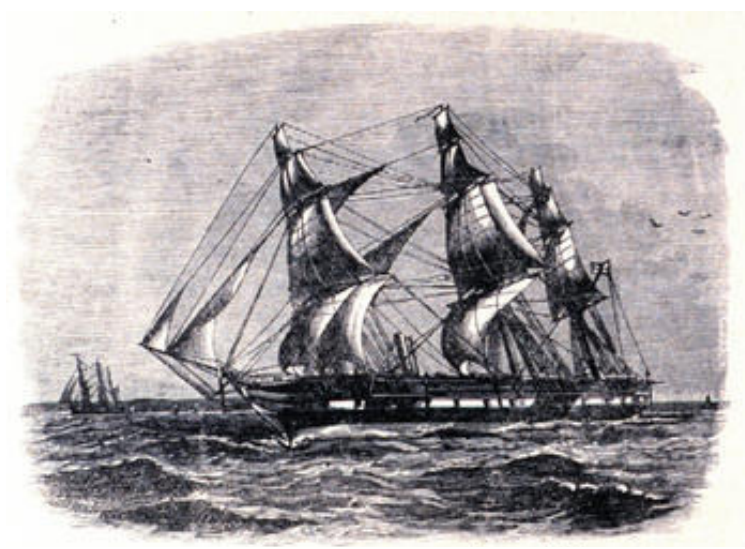

Edouard Van Beneden ([Von Winiwarter, 1910](#)).

Over hoe lang het privé-station van Pierre-Joseph Van Beneden precies actief was, zijn de bronnen het niet volledig eens: Edouard Van Beneden had het bijvoorbeeld over een dertigtal actieve jaren [7], terwijl zijn vader zelf sprak van een veertigtal [8]. Het [oesterpark "Valcke-De Knuyt"](#) waarin het station gevestigd was, veranderde sowieso wel rond ca. 1879 van eigenaar: tot dan was het uitgebaat door de schoonouders en later de schoonbroer van Pierre-Joseph Van Beneden. Vanaf ongeveer 1879 kwam de kwekerij echter in handen van ene Ernest Janssens [9]. Het lijkt aannemelijk dat deze eigenaarswissel dan ook het einde van het eerste marien onderzoeksstation ter wereld betekende.

2. Edouard Van Beneden

Met het sluiten van Pierre-Joseph Van Benedens laboratorium viel België opnieuw zonder marien station, en dit terwijl het mariene onderzoeksveld in heel Europa vanaf de jaren 1870 net in een stroomversnelling raakte. Op talloze plaatsen langs de Europese kustlijn verschenen tijdens de tweede helft van de 19^e eeuw gerenommeerde mariene onderzoeksstations, die qua omvang en uitrusting een stuk groter waren dan dat van Van Beneden. Onder andere in Concarneau (1859), Roscoff (1872), Napels (1872), Wimereux (1875) en Den Helder (1876/1890) was dit het geval [3, 10]. Rond dezelfde tijd werden ook de eerste grote oceanografische expedities georganiseerd, met als startschot de 'Challenger'-expeditie

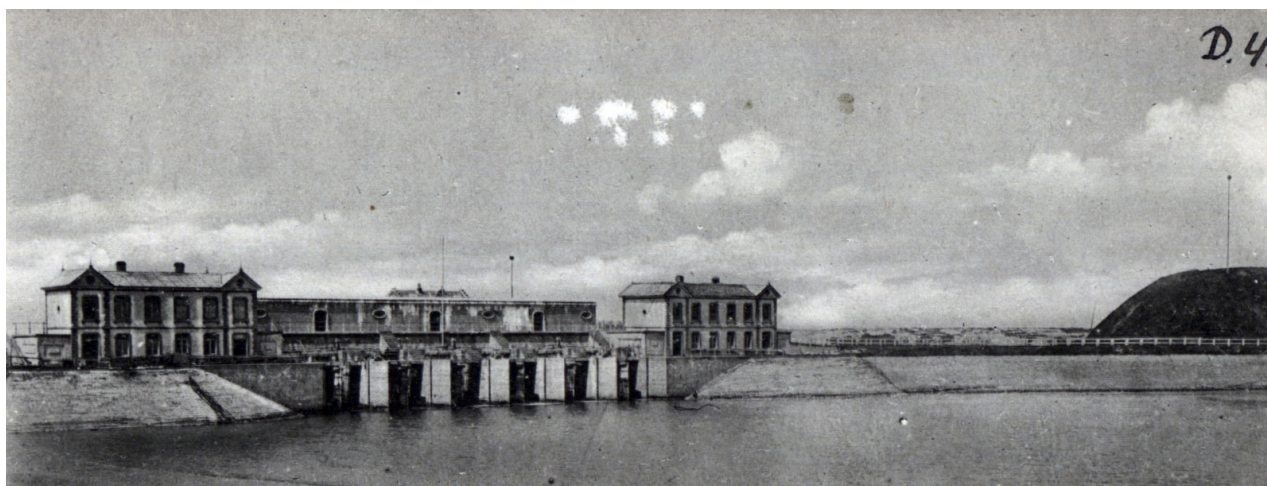
De HMS Challenger, die onder de wetenschappelijke leiding van Charles Wyville Thomson vier jaar lang de wereldzeeën verkende ([Wikimedia Commons](#)).

(1872-1876). De wetenschappelijke ontdekkingsreis met de 'HMS Challenger' leidde de wereld binnen in het tijdperk van de moderne oceanografie. De weelde aan gegevens die over de hele aardbol en tot op grote diepte verzameld werd, leverde onderzoekers een schat aan [geologische](#), biologische en oceanografische informatie op. Bovendien zorgde de analyse van de data en monsters van de 'Challenger' voor de start van het multidisciplinaire oceanografisch onderzoek op internationale schaal [11, 12]. Het tijdperk van het moderne zeeonderzoek was hiermee definitief aangebroken.

Ook de Belgische wetenschappelijke wereld toonde in deze periode een groot enthousiasme voor zee-studies. Onderzoekers reisden al gauw naar buitenlandse mariene laboratoria om er ervaring op te doen en verleenden hun medewerking aan internationale oceanografische expedities. In schril contrast daarmee stond de houding van de Belgische overheid, die lange tijd niet bereid bleek om te investeren in deze nieuwe onderzoeksdiscipline. Met name de oprichting van een nieuw - en ditmaal door de overheid gefinancierd - marien station aan de kust bleek daarbij een groot struikelblok [13]. In 1883 beschikte België weliswaar opnieuw over een zeelaboratorium, maar dit onderkomen was geen lang leven beschoren. Het was [Edouard Van Beneden](#) die, na een pleidooi voor een nieuw en moderner zeestation, in dat jaar toestemming kreeg van de Belgische Staat om drie kamers in een leegstaand gebouw aan de voormalige Oostendse Leopoldsluis in te palmen, niet ver van het intussen verdwenen privéstation van zijn vader. Een subsidieaanvraag voor de inrichting van de nieuwe lokalen en de aanschaf van het nodige materiaal werd echter afgewezen door de Belgische overheid. Van Beneden en collega-onderzoeker Charles Van Bambeke (respectievelijk werkzaam aan de [Université de Liège](#) en aan de toenmalige [Rijks-universiteit Gent](#)) kregen uiteindelijk van hun academische werkgevers het gewenste budget, waardoor het nieuwe Oostendse laboratorium eigenlijk als een uitbreiding van de rijksuniversiteiten kon beschouwd worden. Vanuit deze uitvalsbasis voerde Van Beneden, samen met studenten en collega-biologen, verder onderzoek naar het mariene leven in de Noordzee, terwijl ook de verschillende bemonsteringen voor de kust van Oostende heel wat nieuwe inzichten aan het licht brachten [7, 14, 15, 16].

Het station van Edouard Van Beneden was gesitueerd in de buurt van deze Leopoldsluis ([Universiteit Gent, Muntenkabinet en kaartenzaal](#)).

"Het is nog verre van aan alle vereischten te voldoen, maar het mag toch als een eerste, zeer bevredigend begin aanzien worden [44]." Zo beschreef [Julius Mac Leod](#), één van de onderzoekers die er in de zomer van 1883 verbleef, het nieuwe marien station in Oostende. Ook Edouard Van Beneden zag, na afloop van de eerste actieve maanden van het station, nog ruimte voor verbetering. In *'Compte rendu sommaire des recherches entreprises à la Station biologique d'Ostende pendant les mois d'été 1883'* (1883) noteerde hij immers het volgende [7]:

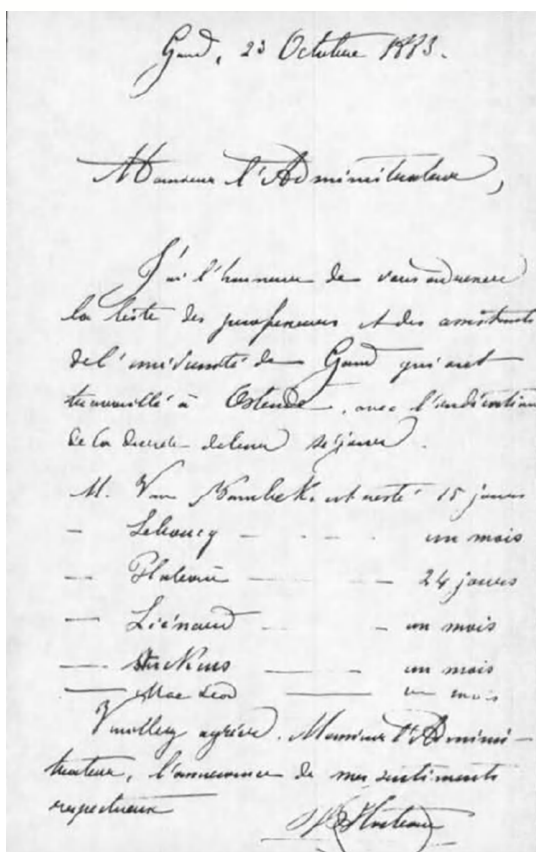
Les trois chambres dont nous disposons ont en tout cinq fenêtres. Il n'est pas possible à plus de six ou sept personnes d'y travailler à la fois. Il en est résulté pour plusieurs d'entre nous l'obligation de s'installer dans un local des plus défectueux, avoisinant l'Institut. Il est difficile de s'imaginer de plus tristes conditions que celles dans lesquelles se sont trouvés placés ceux d'entre nous qui, désireux de donner à l'étude et au travail le temps qu'ils auraient pu consacrer au repos, ont dû se réfugier dans un petit bâtiment en ruine, pour y installer leurs microscopes et y passer leurs journées.

De hoop van Van Beneden en zijn collega's was dan ook dat zij in de toekomst ook de twee overige kamers in het gebouw aan de sluis ter hunner beschikking zouden krijgen [7]:

Si les cinq pièces du bâtiment nous étaient concédées, il suffirait de quelques appropriations insignifiantes pour pouvoir instituer une circulation d'eau dans les aquariums et obtenir ainsi, sans charge ultérieure pour l'Etat, un Station qui répondait à tout ce que nous pouvons légitimement réclamer.

Of deze wens echter ooit in vervulling is gegaan, is hoogst twijfelachtig. De werking van het station leek na deze ene zomer van 1883 immers grotendeels stil te vallen, al bestaat over de werkelijke historische omstandigheden weinig duidelijkheid. Volgens René Sand - die een overzichtswerk schreef over de maritieme laboratoria in Europa (*Les laboratoires maritimes de zoologie*, 1897) - bleef dit nieuwe station bijvoorbeeld nog tot 1885 dienst doen als uitvalbasis voor Van Benedens bemonsteringscampagnes op de Noordzee. Daarna zou het nog slechts met grote tussenpozen in gebruik geweest zijn. Nog volgens Sand zou Van Beneden - samen met collega-wetenschappers Polydore Francotte (1851-1916) en Paul Cerfontaine (1864-1917) - tussen 1893 en 1895 opnieuw intensiever gebruik gemaakt hebben van het gebouw, waarna het definitief de deuren sloot [16]. In hoeverre dit echter een correcte weergave is van de geschiedenis, is moeilijk te zeggen. Het feit dat het bestaan van dit station na 1883 nooit meer vermeld werd in artikels van Edouard Van Beneden zelf - of van andere Belgische mariene onderzoekers - doet immers vermoeden dat het hier eerder over een één-seizoen-experiment ging [11, 15, 17, 43].

Een overzicht van de vorsers en de tijd die deze doorbrachten aan het marien station in Oostende tijdens de zomer van 1883 ([Smissaert, 1994](#)).

3. Gustave Gilson

Van vroege pogingen...

Een volgende poging tot de oprichting van een goed uitgerust Belgisch marien station werd ondernomen door [Gustave Gilson](#). Gilson was sinds 1896 actief als wetenschapper in het [Koninklijk Natuurhistorisch Museum](#), waar hij - op aanraden van de toenmalige directeur Edouard Dupont - onder andere onderzoek voerde naar mariene organismen en hun relatie tot het milieu in de 'Mer Flamande' (de zuidelijke bocht van de Noordzee) [17]. Een laboratorium aan zee kon hij daarbij natuurlijk goed gebruiken. De strijd van Gilson voor het oprichten van een goed uitgerust marien station aan de Belgische kust begon op het einde van de 19e eeuw, toen hij betrokken raakte bij de plannen om aan het aquarium in Oostende een onderzoekslaboratorium te verbinden. Op 19 februari 1898 richtten zes Gentse universiteitsprofessoren in de biologie hierover een gezamenlijk schrijven aan de Belgische overheid, waarin het gebrek aan een marien kuststation sterk aangeklaagd werd. De argumenten die ze daarvoor aanhaalden waren de volgende [18]:

Wetenschappen · Historische mijlpalen van het zeewetenschappelijk onderzoek

- Zowat alle Europese landen met een kustlijn beschikten over een dergelijke wetenschappelijke instelling aan zee;
- België telde vier universiteiten en een niet onaanzienlijke kuststrook;
- Voor marien onderzoek moesten de onderzoekers van deze universiteiten nog steeds naar het buitenland afzakken, wat toch ook allerlei te vergoeden onkosten met zich mee bracht;
- Het was in deze omstandigheden bijzonder moeilijk om aan de universiteiten te beschikken over nog levende zeedieren, wat het doceren van praktische lessen in gevaar bracht.

De Gentse hoogleraars steunden dan ook het plan om een overheidstoelage te voorzien, waardoor in het reeds bestaande Oostendse zeeaquarium (gelegen op de hoek van de Van Iseghemlaan en de Louisastraat) enkele lokalen zouden kunnen ingericht worden als een permanent zeelaboratorium. Zoals aangegeven was ook Gustave Gilson voorstander van dit project. Verschillende vorsers zouden in de loop van de jaren blijkbaar effectief enig labo-onderzoek uitvoeren in een kamertje in dit aquarium, maar de Belgische staat zou daarvoor nooit haar steentje bijdragen. De oprichting van een door de overheid gesubsidieerd marien station werd dus wederom op de lange baan geschoven [18].

Een zicht op de Van Iseghemlaan in Oostende, met helemaal in de achtergrond het chalet dat toegang gaf tot het ondergrondse aquarium ([Smissaert, 1994](#)).

Toen Gilson in 1909 Dupont opvolgde aan het hoofd van het Natuurhistorisch Museum, kwam zijn marien onderzoek in een stroomversnelling terecht. De nood aan een onderzoeksinstituut aan zee werd daardoor enkel groter. Enkele maanden na zijn aanstelling als directeur, werd Gilson door de eigenaars van de Oostendse [oesterkwekerij "Stichert-Stracké & Cie"](#) de mogelijkheid geboden een kamer in hun oesterpark om te bouwen tot een laboratorium. Gilson ging op dit voorstel in, maar het blijft onduidelijk wanneer hij exact in het bezit kwam van dit lokaal en welk statuut dit station uiteindelijk

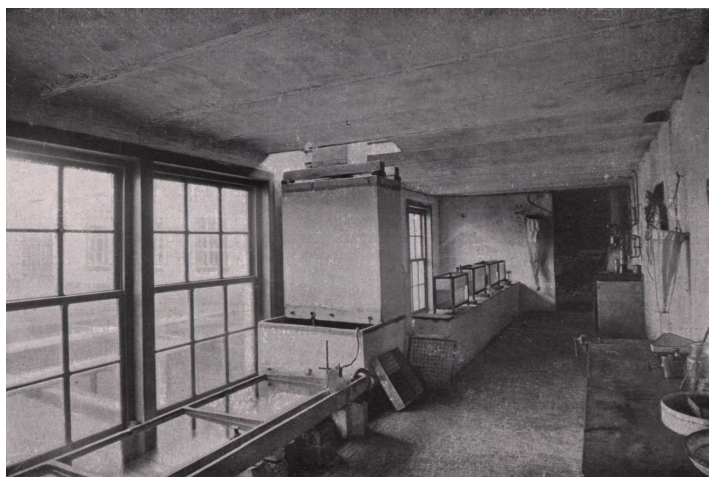
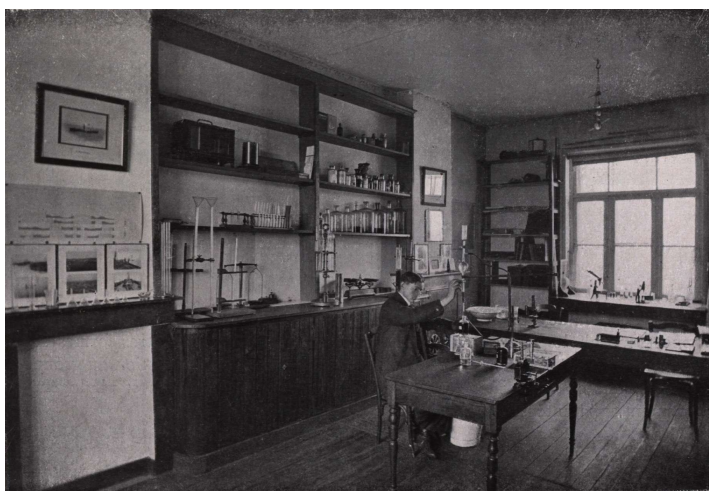
Zicht op het oesterpark van "Stichert-Stracké & Cie", waar Gilson onderdak vond voor WO I ([Gilson, 1914](#)).

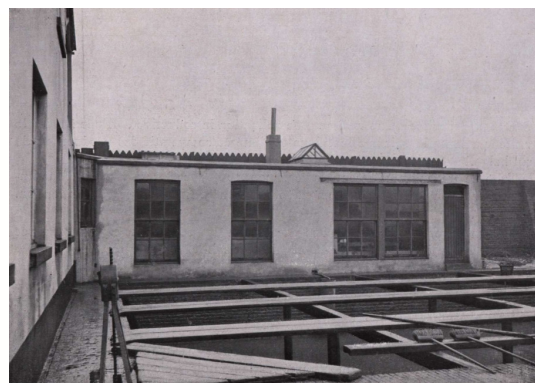

kreeg ten opzichte van het museum. In zijn werk '*Le Musée Royal d'Histoire Naturelle, sa mission, son organisation, ses droits*' uit 1914 beschreef Gilson dit laboratorium alleszins als een annex van het museum, en niet als een afzonderlijke instelling of persoonlijke werkplaats. We kunnen er dus van uitgaan dat er op zijn minst een akkoord moet gesloten zijn tussen het Koninklijk Natuurhistorisch Museum en de uitbaters van de kwekerij betreffende het gebruik van het lokaal [17, 21]. Gilson - die zich vermoedelijk ergens tussen 1909 en 1912 in de kwekerij installeerde [17, 21] - beschreef de ruimte die hij ter beschikking had als volgt [21]:

L'exploration de la Mer, après s'être accommodée pendant dix ans de réduits provisoires, dispose maintenant d'un petit laboratoire installé dans une huîtrière, grâce à l'obligeance éclairée des propriétaires. Les réservoirs et parcs rendent de grands services ; un local avec bassins d'expérience et aquariums y a été construit et de petites installations de travail y ont été aménagées.

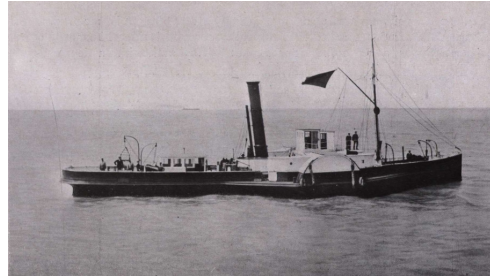
In zijn werk '*Le Musée Royal d'Histoire Naturelle, sa mission, son organisation, ses droits*' uit 1914 nam Gilson enkele foto's op van de ruimtes die hij in de oesterkwekerij ter beschikking had. Op de foto linksboven wordt plankton gedecanteerd ([Gilson, 1914](#)).

Daarnaast kon Gilson in deze periode voor zijn onderzoek op zee trouwens nog beschikken over volgende schepen [21]:

- Een sleepboot - *“très ancien mais assez bien adapté aux besoins du travail dans la région côtière”* - werd tijdens de zomermaanden ter zijner beschikking gesteld door het Ministerie van Zeewezen.

De sleepboot n°1 van Oostende ([Gilson, 1914](#)).

- Het visserijwachtschip *Ville d'Anvers* - dat volgens Gilson weliswaar “zeer onpraktisch was voor dit type werk” - werd elke drie maanden één week ingezet voor marien onderzoek in de zuidelijke bocht van de Noordzee. Deze exploratietochten vonden plaats in het kader van de ‘[International Council for the Exploration of the Sea](#)’ (ICES), een grensoverschrijdend samenwerkingsverband waarbij alle naties bijdroegen aan een beter begrip van het zeemilieu. Deze internationale raad werd in 1902 opgericht in Kopenhagen, en in 1903 stapte België, onder impuls van Gilson en Dupont, mee in project.

De *Ville d'Anvers* in volle zee ([Gilson, 1914](#)).

- Een stoomwachtscheepje dat door Gilson zelf bekostigd was, werd ingezet voor kustonderzoek en voor studies in havens, kanalen en rivieren.

Het stoomwachtscheepje *Narval*, op deze foto gebruikt voor de studie van de hydrografische en bacteriologische condities van de haven van Oostende. ([Gilson, 1914](#)).

- Een vloot van vissersschepen werd van tijd tot tijd eveneens ingeschakeld voor onderzoek.

Dit nieuwe onderkomen aan zee was voor Gilson weliswaar geen reden om de overheid met rust te laten betreffende de kwestie van een Belgisch marien station. In een verslag uit 1912 aan de Minister van Wetenschappen en Kunsten meldde hij bijvoorbeeld al dat het laboratorium in de oesterkwekerij nog verre van voldeed aan de verwachtingen [17]: *“Le local dont nous disposons est exigü et loin d’être confortable, mais il y a moyen de travailler et nous nous sommes accoutumés à nous contenter de peu.”* In ‘Le

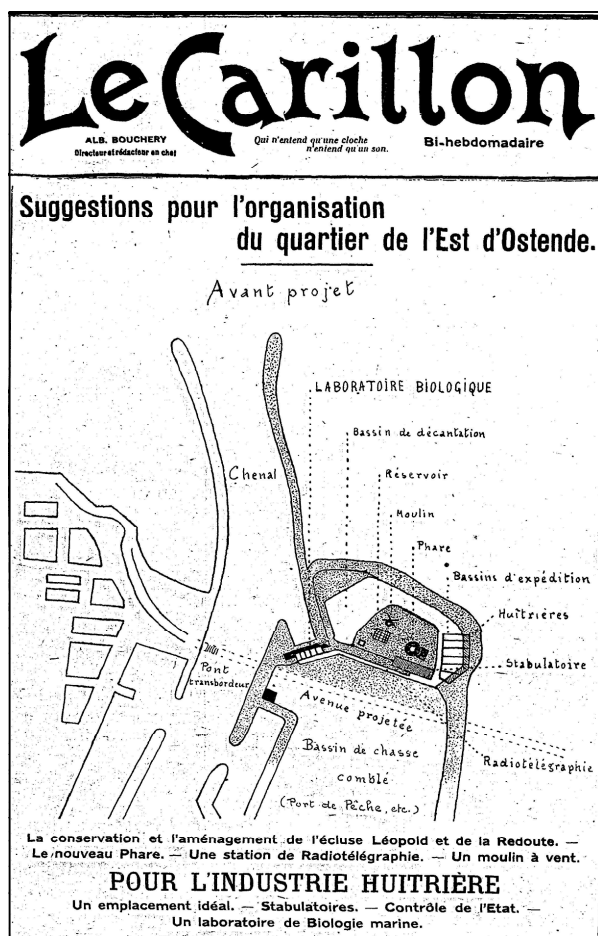

Musée Royal d'Histoire Naturelle, sa mission, son organisation, ses droits' (1914) ging hij hier verder op in. Naast de constructie van een bijgebouw aan het museum zelf, stond de oprichting van een degelijk marien station voor Gilson hoog op de agenda [21]:

Rappelons encore qu'en dehors de la grande entreprise de l'achèvement de l'édifice, il existe bien d'autres desiderata de grande importance. Mais il en est un qui se présente avec un caractère de grande urgence : c'est l'organisation d'un laboratoire maritime avec un navire et l'outillage nécessaire à l'exploration de la mer. Il n'est pas possible qu'une partie aussi importante de l'activité du Musée demeure plus longtemps réduite à se contenter des moyens et installations rudimentaires dont elle a disposé jusqu'ici et qui ont imposé à son personnel scientifique et technique un labeur exagéré et des pertes de temps lamentables. Les explorations paléontologiques et celles de la Nature vivantes terrestre et d'eau douce ont absorbé presque complètement, dans le passé, son activité, et d'énormes crédits ont été consacrés. Le temps est venu d'explorer la mer et de consacrer aux coûteuses exigences de ce rude et énorme travail des crédits au moins équivalents.

Het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 dwarsboomde echter deze plannen voor het museum, en [Gilson zou zijn aandacht de volgende vier jaar noodgedwongen moeten verleggen](#) naar meer prangende kwesties [13].

... naar de oprichting van het Zeewetenschappelijk Instituut (ZWI)

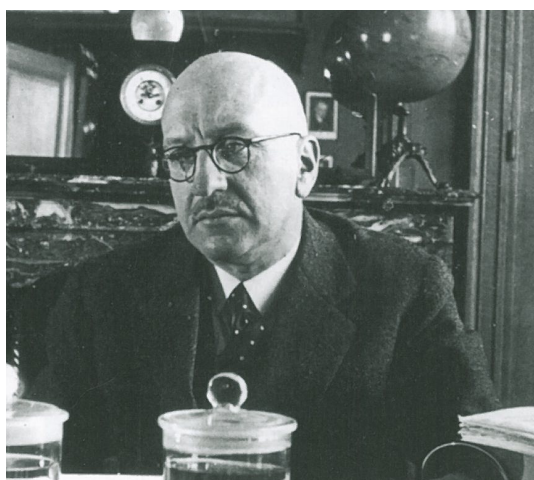
Het plan voor de herontwikkeling van de Oostendse oosteroever, zoals uiteengezet door Gilson in 'Le Carillon' van 8 mei 1921 ([Gilson, 1921](#)).

Gilsons laboratorium in de [oesterkwekerij "Stichert-Stracké & Cie"](#) overleefde de oorlogsjaren niet zonder kleerscheuren: de filters, bassins en aquariums waren vernield of op zijn minst zwaar beschadigd, terwijl een groot deel van de inrichting van het lokaal meegenomen of geconfisqueerd was door de Duitse bezetter. De schade aan het materiaal voor zeeonderzoek werd in maart 1920 op zo'n 10.984,50 Belgische frank geschat. De onderzoeksmogelijkheden van Gilson en zijn collega's aan zee werden zo danig gecompromitteerd, terwijl in maart 1920 de 'International Council for the Exploration of the Sea' ([ICES](#)) het werk besloot te hervatten. Mede omdat het België aan de nodige onderzoeksinfrastructuur ontbrak, zag het zijn deelname aan dit samenwerkingsverband gedwarsboemd. Gilson maakte van de gelegenheid gebruik om zijn vooroorlogse campagne om België te voorzien van een modern marien onderzoeksstation opnieuw op te starten en die plannen voor te leggen aan de toenmalige Minister van Kunsten en Wetenschappen Jules Destrée. Begin 1921 presenteerde zich in dit dossier bovendien een nieuwe mogelijkheid: de gebouwen aan de voormalige Oostendse Leopoldsluis konden door het museum verworven worden om er een marien station in onder te brengen. Volgens Gilson was dit onderkomen perfect gelegen, en kon de uitbouw van het laboratorium bovendien deel uitmaken van een groter project voor de herontwikkeling van de Oostendse oosteroever, waarbij een eventuele afbraak van de oude sluisconstructie zeer hoge kosten met zich zou meebrengen [17]. "Il serait déplorable", liet Gilson op 8 mei 1921 dan ook optekenen in de krant 'Le Carillon', "que l'Etat et la ville d'Ostende laissent échapper l'occasion, qui se présente aujourd'hui [23]."

Ondanks het positieve onthaal van bovenstaand plan door bijvoorbeeld de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen, werd kennelijk geen enkele beslissing genomen betreffende de toekomst van de Leopoldsluis. Ondertussen probeerde Gilson - ondanks de beperkte en weinig adequate voorzieningen - zijn onderzoek aan zee toch opnieuw op te starten. Blijkbaar keerde hij in de vroege jaren 1920 toch even terug naar het gehavende lokaal in de [oesterkwekerij "Stichert-Stracké & Cie"](#), maar dit bleek al snel niet meer te voldoen aan de eisen. Bovendien werden plannen gemaakt om de kwekerij opnieuw operationeel te maken, en was daarbij niet langer plaats voor een zeelaboratorium. Uiteindelijk kon Gilson in augustus 1922 bekomen dat hij op zijn minst een embryonaal station mocht installeren in het kleine sluiswachtershuisje dat zich aan de oostkant van de gebouwen aan de Leopoldsluis bevond. In dezelfde periode kreeg hij ook het schip *l'Oithana* ter beschikking voor zijn onderzoek op zee. Gilson zou het sluiswachtershuisje uiteindelijk gebruiken als woonhuis, terwijl een eraan opgetrokken 'barak' - geconstrueerd door personeel van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum en deels gesubsidieerd en ingericht door diezelfde instelling - dienst deed als laboratorium. Nadat Gilson in 1925 afscheid moest nemen van zijn taak als directeur van het Natuurhistorisch Museum, ontstond zich trouwens nog een hele discussie over het statuut van dit onderkomen aan de kust. Volgens de nieuwe museumdirecteur Victor Van Straelen maakte het immers integraal deel uit van zijn instelling, terwijl Gilson het veeleer als eigen bezit beschouwde omwille van zijn vele persoonlijke investeringen. De discussies hieromtrent zouden het marien onderzoek van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum jarenlang 'on hold' zetten [17].

Victor Van Straelen, de directeur van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van 1925 tot 1948 ([Vivé en Versailles, 1996](#)).

Het verhaal van de erbarmelijke onderzoeksomstandigheden van Gilson en zijn collega-mariene wetenschappers werd in het midden van de jaren 1920 opgepikt door de nationale pers. Die toonde zich bijzonder verontwaardigd over het feit dat België - als enige land binnen de ['International Council for the Exploration of the Sea'](#) - niet over een goed uitgebouwd marien station beschikte aan de kust. *'La Nation Belge'* besteedde in een artikel in november 1924 bijvoorbeeld ruime aandacht aan Gilson's ideeën omtrent de gebouwen aan de Leopoldsluis, waarna een warme oproep gelanceerd werd: *"Voilà une belle œuvre qui se propose à l'attention de nos mécènes. Quatre cent mille francs, ce n'est pas le bout du monde. (...) Nous faisons à nos compatriotes l'honneur de croire qu'ils ne laisseront pas dans l'embarras un de nos savants les plus distingués (...) [35]."* *'Le Soir'* publiceerde op 29 november 1924 - onder de veelzeggende titel *'La grande pitié des laboratoires'*. Les recherches marines du professeur Gilson: une baraque à la côte belge' - eveneens een artikel over de hele kwestie. De auteur ervan besloot toen dat *"il est nécessaire, il est urgent et d'une utilité patriotique que l'opinion publique s'émeuve aussi, chez nous, de sort pitoyable des laboratoires [36]."*

Het artikel van 29 november 1924 uit *'La Nation Belge'* (*'La Nation Belge'*, 1924).

II. Het Zeewetenschappelijk Instituut (1927 - 1967)

Un Pays Maritime doit tenir à honneur d'apporter sa pierre à l'édifice de la connaissance scientifique de la Mer auquel travaillent aujourd'hui si activement toutes les Nations dont le territoire est baigné par l'onde salée. Mais les recherches maritimes ne sont pas de celles qui peuvent être laissées entièrement à l'effort privé parce qu'elles exigent des moyens d'une ampleur que n'atteignent pas souvent ceux dont disposent les chercheurs individuels. L'Etat doit donc intervenir, non pour diriger lui-même, administrativement, des explorations hardies dans le domaine de l'inconnu, mais en fournissant aux pionniers spécialisés et confirmés dans leur dur métier les moyens puissants et dispendieux que réclame toute étude de la Mer et de ses productions. C'est à l'Etat aussi qu'il incombe d'assurer la continuité de certaines grandes investigations dont la durée peut dépasser celle d'une vie. Ars longa, vita brevis [25].

Naar deze uitspraak van Gilson werd uiteindelijk geluisterd door de overheid toen in 1927, met beperkte middelen, de vzw Zeewetenschappelijk Instituut (ZWI) opgericht werd in Oostende. Gilson werd de eerste directeur van dit nieuwe instituut, dat zich zou toelleggen op puur wetenschappelijk zeeonderzoek, maar ook op studies ter ondersteuning van de visserij. Gilson schreef zijn plannen voor het ZWI in 1927 als volgt neer [22]:

L'Institut d'Etudes maritimes d'Ostende sera une institution active et progressive, ayant un programme fixe de question de Science pure ou relatives à des problèmes d'application aux industries maritimes, disposant d'un outillage et de moyens de travail appropriés et d'un personnel spécialisé. [...] Il dispose, dès à présent, d'un emplacement merveilleux, l'Ecluse Léopold et ses dépendances qui lui sont concédées à bail par le Ministre des Travaux publics. C'est sur les pertuis mêmes de l'écluse qu'on construira des laboratoires, des bassins d'étude, des salles de travail, des filtres d'un type tout particulier, un musée maritime, un aquarium et des logements pour le personnel technique.

Deuxième Année, N° 98.

UN NUMERO : 25 CENTIMES.

Samedi 19 Novembre 1927.

Imprimerie Centrale
A BOUCHERY
47, rue St. Sébastien,
OSTENDE.
Tel. 623 — Tel. 622
Travaux de luxe et
de labeur. — Editions.
Reproduction de plans.
Compte-Checkes postaux, 74001

JOURNAL DE LA CÔTE

OSTENDE Les plages du Littoral BRUGES
BI-HEBDOMADAIRE
RÉDACTION ADMINISTRATION : 47, Rue Saint Sébastien, 47 :: OSTENDE
TÉLÉPHONES : Rédaction 1312 - Administration 623

ABONNEMENT :
pour 1928 :
1 an fr. 25.00
On s'abonne au bureau du
journal et dans tous les
bureaux de poste.

L'Institut Maritime d'Ostende

Les travaux seront réalisés méthodiquement par tranches successives. L'Institut d'Etudes Maritimes d'Ostende dont nous avons parlé à plusieurs reprises, est une institution trop importante et trop complexe pour qu'on puisse songer à lui donner en peu d'années son développement complet, et c'est pourquoi sa réalisation doit être et sera progressive. Cependant l'étude du plan d'ensemble de l'édifice et des installations

prof. Gilson, dans lequel l'eau tombe en pluie sur une masse de sable qu'elle traverse rapidement de haut en bas. L'action de ces filtres est très remarquable : sans être stérilisante, elle est éminemment lactérécide. Cette dernière action paraît due à une suractivation de l'oxydation par suite de l'énorme amplification de la surface de contact de l'eau traversant la masse de sable avec l'air qui circule entre les grains. A titre d'expérience on élabore

Sa base est constituée par la Section Belge de l'Exploration internationale de la Mer, avec son organisation, son matériel, ses documents, ses contacts avec les centres étrangers, ses multiples collaborateurs, sa connexion avec le Conseil international de Copenhague, son personnel spécialisé, ses relations avec les universités et les musées, et enfin ses résultats déjà obtenus et ses travaux en cours. Fondé à

Le délégué de la Société d'Etudes Politiques, Economiques et Sociales a clairement démontré qu'il faut s'organiser, que c'est aux Chambres de Commerce, organismes libres à défendre les intérêts de l'Industrie et du Commerce. Les Chambres de Commerce ne sont ni financières, ni politiques, elles valent la prospérité du pays, la tranquillité et la paix.

Il faut que le patronat s'intéresse au bien-être de l'ouvrier, on nous a démontré la puissance de la bienfaisante organisation que sont les allocations familiales.

On s'est si bien rendu compte, que l'initiative n'avait qu'un but : le bien-être de l'ouvrier, et sur le New Monico du

EN ROUTE

A bord du s.s. «De Grasses», 29 octobre.

Je venais de prendre place à Bruxelles dans le train de Paris, lorsqu'un employé vint me remettre un livret-reclame bien présenté, simplement édité, sans luxe inutile, et intitulé « La Semaine à Paris, Journal du Syndicat d'Initiative ». Comme sous-titre : « Ce qui se verra, s'entendra, se fera à Paris, du vendredi 21 octobre au vendredi 28 octobre ».

Mélangé de tout temps intéressé à la publicité, je parcourus avec grand intérêt cet opuscule et je pus constater que son contenu répondait en tous points à la promesse faite sur la couverture : « Ce qui se verra etc. » C'est une brochure de propagande à citer comme modèle.

Vuici comment elle est divisée :

Sommaire : promenades anecdotiques dans Paris ; l'univers qui défile à Paris ; Paris à la petite semaine ; carnet de l'élégance ; le bien manger ; le PARTIE : Le Spectacle. — Théâtre, premiers et reprises (sans la liste) ; informations, communications ; programmes. — Music halls, cabarets, cirques, avec un article « Dompteurs et Domptées » par G. Marin ; programmes. — Danse, avec un article sur Anna Robinson et sur le New Monico du

gréments à la traversée océanique par Le Havre. C'est d'abord qu'il faut faire un assez long voyage en chemin de fer via Bruxelles et Paris (par Ostende-Lille c'est impossible en hiver, c'est-à-dire pendant 10 mois sur 12, à cause des nombreux changements de train). Un autre désagrément, c'est d'avoir à faire à la douane en France ; de devoir passer une nuit à Paris et enfin de devoir faire le trajet de Paris au Havre, (quatre heures dans le train spécial dit train transatlantique, alors que les autres trains directs le font en moins de trois heures). Le train transatlantique amène le voyageur sur le quai d'embarquement, le long du paquebot.

Une chose assez désagréable également, c'est l'abondance de formalités à remplir avant de s'embarquer. Il me paraît que cela se passe plus simplement à Anvers : on montre son passeport et on donne son billet et tout est dit. Un mot aussi de ce questionnaire d'une longueur incommensurable qu'en vous fait remplir dès votre arrivée à bord. Rien que quarante-cinq questions disposées dans autant de colorats et auxquelles il faut répondre. En voici quelques-unes qui sont vraiment « holes » : le passager a-t-il été en prison ? Est-il polygame ? Est-il anar-

L'INSTITUT VU DE LA MER.

Een artikel uit de 'Journal de la Côte' van 19 november 1927 bericht over het nieuwe "Zeewetenschappelijk Instituut" of "Institut Maritime" in Oostende. De afbeelding toont de plannen om de gebouwen van de Leopoldsluis om te bouwen tot een marien station ('Journal de la Côte', 1927).

Gilsons toekomstplannen bleken echter iets te ambitieus: het ZWI moest het immers stellen met een beperkt budget, en met name de beloofde gebouwen aan de Leopoldsluis bleken te duur uit te vallen. In 1932 liet Edouard Moreaux, de burgemeester van Oostende, dan ook optekenen dat *"les difficultés financières du moment ont retardé momentanément l'exécution du projet pour lequel nous espérons obtenir l'appui financier du Ministère des Sciences et des Arts ainsi que d'autres départements intéressés [17]."* Twee jaar later bevestigde Gilson de moeilijke financiële situatie van het zee-instituut ook in het *'Rapport sur l'activité de l'Institut en 1933-1934'*:

L'Institut d'Études maritimes, par suite de la crise financière, se trouve encore arrêté à la phase de première organisation: tout y est encore inachevé, improvisé, rudimentaire et précaire. Cependant, malgré cette condition gravement défavorable au travail, il lui a été possible chaque année de prendre à part certaines parties de son vaste programme auxquelles il paraissait pratique et opportun de consacrer les moyens disponibles, en fait l'installations, de personnel d'outillage et de crédits. Cette année encore nous avons pu réaliser quelque progrès dans les deux voies parallèles et inséparables de la science pure et de la science appliquée. Les études de pêcherie ne sont qu'un chapitre appliqué de l'Exploration générale de la Mer, et c'est à ce chapitre que, depuis plusieurs années, il nous a été possible d'appliquer nos faibles moyens et de consacrer nos efforts, sans négliger, cependant, aucune occasion d'enrichir le trésor de la connaissance générale de la Mer et de ses productions [26].

Eugène Leloup ([Van Oye, 1967](#)).

Ook toen het ZWI in 1937 bij Koninklijk Besluit erkend werd als instelling van openbaar nut, bleken nog steeds geen adequate gebouwen gevonden te zijn voor de instelling. Waar het ZWI alle voorgaande jaren dan wel gevestigd was, blijft onduidelijk. Misschien vond het tot aan de Tweede Wereldoorlog wel een onderkomen in de 'barak' die Gilson al in de vroege jaren 1920 liet installeren naast het sluiswachtershuisje, maar dat is niet zeker [17].

Tussen 1940 en 1947 lag de werking van het Zeewetenschappelijk Instituut volledig stil omwille van oorlogs- en financiële perikelen [27]. Toen de instelling in 1947 opnieuw zijn activiteiten hernam, was dit onder leiding van de bioloog Eugène Leloup, die de in 1944 overleden Gilson verving [17]. Ook voor deze periode blijft het moeilijk om te bepalen waar het ZWI effectief gevestigd was. In de *'Annales de l'Institut d'Études Maritimes'* van 1947 werd als locatie enkel de 'Vissershaven' vermeld [27]. Een verhandeling van het ZWI uit 1952 geeft ons echter wél een exact adres: de instelling zou toen in de Zuidstraat 16 in Oostende te vinden geweest zijn [28]. Hoelang het ZWI daar echter een onderkomen gevonden heeft, is onduidelijk.

Tijdens de volgende twintig jaar zou het ZWI zich - in navolging van de studies die al voor 1940 ondernomen werden - toeleggen op zeevisserijonderzoek, de inventarisatie van fauna en flora van de Belgische kustwateren en de statistische controles van de zeevisserij. De bescheiden faciliteiten van het ZWI zouden daarbij jarenlang het enige onderkomen aan de Belgische kust zijn van waaruit aan marien onderzoek kon gedaan worden. Daarnaast was ook de zeer uitgebreide wetenschappelijke bibliotheek van bijzonder belang voor de Vlaamse mariene vorsers. Door het aanhoudende gebrek aan de nodige subsidies moest de instelling in 1967 echter opnieuw, en ditmaal definitief, de deuren sluiten [17, 29, 30].

III. Het Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (1970 - 1999)

Op het vlak van visserij-gerelateerd onderzoek werd de leemte die het wegvallen van het ZWI naliet, grotendeels opgevuld door de werking van het Proefstation voor Zeevisserij (het latere Rijksstation voor Zeevisserij, nu onderdeel van het [Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek](#)), dat reeds in 1962 opgericht was. Wat betreft de verderzetting van het fundamenteel marien onderzoek in België, was het wachten op de oprichting van de vzw Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek (IZWO) op 21 oktober 1970. De grondstenen voor dit nieuwe instituut werden gelegd door een aantal professoren van Vlaamse universiteiten (zoals professor Philip Polk en professor Guido Persoone) en door de toenmalige gouverneur van de [provincie West-Vlaanderen](#) Pierre van Outryve d'Ydewalle. De financiële ruggesteun kwam tevens van deze provincie, maar ook vanwege het [Francqui-Fonds](#) en het [Nationaal Fonds](#)

[voor Wetenschappelijk Onderzoek](#) (NFWO). De vzw ging uiteindelijk van start met 22 stichtende leden en 13 beheerders behorend tot de Vlaamse universiteiten, de provincie West-Vlaanderen en de privésector betrokken bij mariene activiteiten. De leiding kwam in handen van dr. ir. Edmonde 'Mony' Jaspers. Het hoofddoel van het [IZWO](#) was van bij aanvang het aanmoedigen, coördineren en zichtbaar maken van het Belgisch wetenschappelijk marien onderzoek. Het instituut legde zo de basis voor een multidisciplinaire en interinstitutionele aanpak van de studie van de zeeën en oceanen [29, 30, 31, 32].

Het IZWO-logo ([IZWO, 1991](#)).

Het witte hoekhuis in de Prinses Elisabethlaan in Bredene, waar het IZWO van 1975 tot 1991 onderdak vond (© IZWO).

De maatschappelijke zetel van het IZWO lag de eerste vier jaar in het Zeepreventorium in De Haan, maar in juli 1975 verkaste de vzw naar de Prinses Elisabethlaan in Bredene. Op de benedenverdieping van dit huurhuis werden kantoren geïnstalleerd en werd de belangrijke zeewetenschappelijke bibliotheekcollectie ondergebracht. Op de bovenverdieping werd plaats gemaakt voor een ontmoetingsruimte voor onderzoekers [30, 33]. In juli 1991 verhuisde het instituut uiteindelijk nog een laatste keer naar de Victorialaan 3, in het oostelijk deel van de haven van Oostende [33]. De instelling beschikte vanaf haar oprichting ook nog over bescheiden laboratoriumfaciliteiten aan de Oostendse Spuikom, die ondergebracht waren in een hangar van de [oester- en kreeftenkwekerij van Roaul Halewyck](#). Halewyck was overigens één van de stichtende leden van het IZWO en bekleedde tijdens de eerste zeven levensjaren van dit instituut een zitje in de Raad van Beheer. Later zouden ook twee van zijn zonen deze functie nog uitoefenen [32, 34].

Structuur van de vzw IZWO

- De **Algemene Vergadering** bestond uit de leden van het IZWO. Deze vergadering werd voorgezeten door de Gouverneur van de provincie West-Vlaanderen, zijnde:
 - 1970-1979: Baron Pierre van Outryve d'Ydewalle
 - 1980-1996: Prof. Dr. Olivier Vanneste
 - 1997-1999: de heer Paul Breyne
- Het beleid berustte bij de **Raad van Beheer**, die samengesteld was uit afgevaardigden van alle Vlaamse universiteiten, van wetenschappelijke instellingen en uit socio-economische middens. De Raad van Beheer werd voorgezeten door een Bestendig Afgevaardigde van de provincie West-Vlaanderen, zijnde:
 - 1970-1977: Piet Monballyu
 - 1978: Hendrik Olivier
 - 1979-1982: Roger Eerebout
 - 1983-1985: André Pieters
 - 1985-1999: Marie-Claire Van der Stichele-De Jaegere
- De verschillende mariene disciplines in België werden vertegenwoordigd in de **Wetenschappelijke Commissie**, die advies verstrekke aan de Raad van Beheer in verband met specifieke wetenschappelijke aangelegenheden.

De hoofdopdrachten van het IZWO situeerden zich, zoals eerder gezegd, in de coördinatie van onderzoek en dienstverlening [31]. Meer concreet zag het activiteitenpakket van het IZWO er als volgt uit:

Onderzoek

- Vanuit de provincie West-Vlaanderen kreeg de instelling een jaarlijkse toelage om de nodige **coördinatie, logistieke ondersteuning en infrastructuur** te voorzien, ter ondersteuning van het onderzoek van Belgische mariene vorsers [29].
- Het IZWO functioneerde als een **multidisciplinair en interinstitutioneel forum**. In de vroege jaren 1970 was contact en samenwerking tussen de verschillende Belgische mariene onderzoeksgroepen immers nog niet vanzelfsprekend en het IZWO speelde een niet onbelangrijke rol in het versterken van de interactie tussen mariene wetenschappers uit verschillende disciplines en instellingen [29, 30, 32]. In dezelfde periode werd trouwens ook door de federale overheid een belangrijke impuls gegeven aan het multidisciplinair oceanografisch onderzoek in België door de lancering van 'Project Zee'. Tijdens dit project werkten tussen 1971 en 1976 200 onderzoekers uit verschillende disciplines en van 40 universi-

Een gezellige babbel in de IZWO lokalen, met v.l.n.r. Antoon De Bont (KUL), Carlo Heip (RUG), Philip Polk (VUB) en Guido Persoone (RUG) (© IZWO).

taire labo's en wetenschappelijke instellingen samen bij het verzamelen van wetenschappelijke data en het ontwikkelen van modelleringstechnieken om de impact van natuurlijke fenomenen en door de mens veroorzaakte effecten op het mariene milieu te simuleren. Aan het einde van het Project Zee werd een eenheid opgericht om het mathematisch model van de Noordzee en het Schelde-estuarium te beheren. Deze bestaat nu nog als de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee ([BMM](#)), dat deel uitmaakt van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) [29, 46].

- Het IZWO realiseerde zelf een aantal **eigen onderzoeksprojecten**, in opdracht van en gefinancierd door overheidsinstanties. Deze werden uitgevoerd in het veldlaboratorium aan de Oostendse Spuikom, met tijdelijk aangeworven wetenschappelijk en technisch personeel en/of in samenwerking met universitaire laboratoria [29].

Studenten en onderzoekers aan het werk in het veldlaboratorium aan de Spuikom (© IZWO).

Onderwijs

- Het IZWO speelde tevens een belangrijke rol in het **ondersteunen van het theoretisch en praktisch onderwijs** aan universiteitsstudenten. Ook op onderwijsvlak slaagde het IZWO erin om bruggen te bouwen tussen de verschillende mariene disciplines en instellingen. Het instituut was immers - onder toezicht van het NFWO en in samenwerking met het FAME-programma (Fundamental and Applied Marine Ecology) van de [Vrije Universiteit Brussel](#) - verantwoordelijk voor het organiseren van de interuniversitaire opleiding 'Derde Cyclus Mariene Ecologie'. De opleiding omvatte zo'n 25 cursussen en werd tussen 1977 en 1991 door meer dan 200 onderzoekers gevolgd [29, 31].
- De **publieksgerichte milieu-educatieve taak** van het IZWO vertaalde zich onder meer in het organiseren van en/of deelnemen aan voordrachtreeksen en tentoonstellingen over het mariene milieu, in het verstrekken van informatie en het verlenen van medewerking aan radio- en televisieprogramma's handelend over de zee.

Les mariene biologie van professor Guido Persoone (RUG) aan studenten van verschillende Nederlandstalige universiteiten in de IZWO gebouwen (© [IZWO](#)).

Dienstverlening

- Het IZWO organiseerde talloze **congressen en studiedagen** over het mariene milieu, met het oog op het uitwisselen van gegevens op zowel nationaal als internationaal vlak. Vele zeewetenschappers verzorgden ook hun eerste publieke voordrachten op de jaarlijkse IZWO-contactdagen. Een belangrijke mijlpaal in de geschiedenis van het IZWO was de organisatie van een eerste grootschalig internationaal symposium, het '**10th European Symposium on Marine Biology**'. Dit congres bracht in september 1975 meer dan 400 wetenschappers uit 40 landen samen in het Oostendse Casino-Kursaal en zette het IZWO wereldwijd op de kaart.

Groepsfoto van de deelnemers van het '[10th European Symposium on Marine Biology](#)' in 1975, genomen voor het Casino-Kursaal (© IZWO).

In de nasleep van deze bijeenkomst werd op 29 april 1976 ook de internationale **vzw European Mariculture Society (EMS)** gesticht, waarvan de maatschappelijke zetel en het secretariaat in de beginjaren in het IZWO gevestigd waren. Deze vereniging, die later omgedoopt werd tot de [European Aquaculture Society](#) (EAS), werd opgericht om de communicatie te bevorderen en de verspreiding van wetenschappelijke informatie te vergemakkelijken tussen alle Europeanen die betrokken waren bij aquacultuur [30, 31, 32, 33]. Het EAS-secretariaat is vandaag nog steeds te vinden aan de Belgische kust, meer bepaald in Oostende.

Deze foto werd genomen op 30 april 1976 in de IZWO-gebouwen in Bredene, tijdens de installatievergadering van de eerste 'Board' en 'Bureau' van de vzw EMS. Niet alle verkozen leden waren daarbij aanwezig. Op de foto zien we, van links naar rechts:

Staand: S. von Boletzky; F. O'Brian; Guido Persoone; Martin Bilio; Bjorn Myrseth; J.I. Arnal; S.J. de Groot.

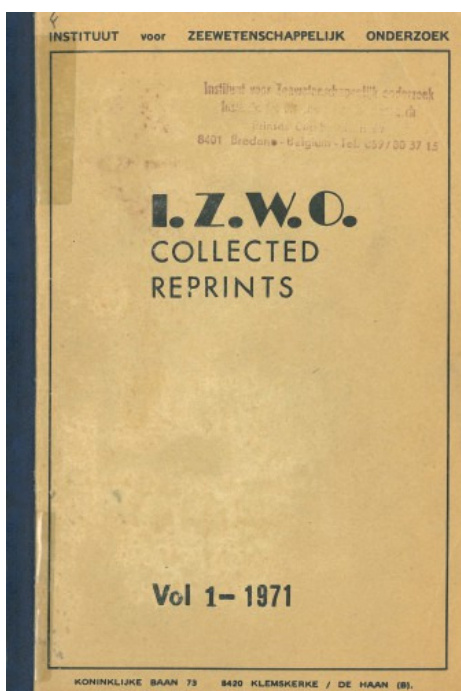
Zittend: J. Fluchter; (?); J.V. Bannister; Edmonde (Mony) Jaspers (© IZWO).

Wetenschappen · Historische mijlpalen van het zeewetenschappelijk onderzoek

- Elk jaar publiceerde de instelling de '[IZWO Collected Reprints](#)'. Deze uitgaven verspreiden de wetenschappelijke publicaties van de IZWO-leden die betrokken waren bij uiteenlopende mariene onderzoeksprogramma's onder een internationaal publiek. Daarnaast ontvingen IZWO-leden ook het tweemaandelijks tijdschrift '[IZWO Mededelingen & Informatie](#)' en later de '[IZWO Nieuwsbrief](#)'.
- Door de '[IZWO Collected Reprints](#)' uit te wisselen met tijdschriften en rapporten van andere mariene centra van over de hele wereld, kon de instelling haar **bibliotheek** bovendien verder uitbreiden. Deze actuele literatuur vormde een belangrijke aanvulling op de unieke en kostbare zeewetenschappelijke bibliotheekcollectie die het IZWO - door de financiële steun van Raoul Halewyck en het West-Vlaamse Economisch Studiebureau (WES) - overgeërfd had van het ZWI. Deze 'Halewyck Bibliotheek' kwam in 1999 trouwens in handen van het [VLIZ](#), waar geïnteresseerden de historische collectie nog steeds kunnen raadplegen [30, 32, 34].

Het eerste volume van de 'IZWO Collected Reprints', dat in 1971 verscheen ([IZWO, 1971](#)).

Jan Verboven in de bibliotheek van het IZWO, die een aantal jaren werd ondergebracht in het Rijksstation voor Zeevisserij te Oostende (© [IZWO](#)).

In de meer dan 25 jaar dat het IZWO werkzaam was vervulde het instituut een essentiële coördinerende, onderzoeksstimulerende, logistieke, didactische en dienstverlenende taak voor mariene onderzoekers. Vanuit de instelling klonk na verloop van tijd echter de roep om een marien instituut dat internationaal meer naar buiten kon treden als volwaardige gesprekspartner en pleitbezorger van het Vlaams marien onderzoek en dat zou fungeren als koppelvlak tussen de wetenschap, de beleidsmiddelen en de privé-sector. Dit verzoek werd in 1999 uiteindelijk ingewilligd met de oprichting van de vzw Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), die zowel het personeelsbestand als het takenpakket van het IZWO integraal overnam. Tijdens deze overgangperiode vervulden onder andere mevrouw Marie-Claire Van der Stichele-De Jaegere (bestendig afgevaardigde van de provincie West-Vlaanderen), de heer Paul Breyne (de voormalige gouverneur van de provincie West-Vlaanderen) en prof. dr. Patric Jacobs (voorzitter van de wetenschappelijke commissie) een cruciale rol [31, 33].

IV. Het Vlaams Instituut voor de Zee (1999 - heden)

Het idee voor de oprichting van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) werd voor het eerst aangekondigd op 6 mei 1997, ter gelegenheid van het plechtig afscheid van de toenmalige gouverneur van West-

Jan Mees aan zijn bureau in de Victorialaan, waar het VLIZ oorspronkelijk gevestigd was (© [Decler, Misjel](#)).

Vlaanderen Olivier Vanneste. Als afscheidsgeschenk bood de Vlaamse regering toen, bij monde van minister-president Luc Van den Brande, haar principeakkoord aan voor de oprichting van een nieuw marien instituut. Hiermee beoogde men in Vlaanderen een duidelijk identificeerbaar aanspreekpunt te creëren dat de zichtbaarheid van het zeewetenschappelijk onderzoek zowel naar de regionale als naar de internationale gemeenschap moest vergroten. Door de steun van de Vlaamse Regering, de provincie West-Vlaanderen en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek Vlaanderen kon het VLIZ ruim twee jaar later, op 1 oktober 1999, uiteindelijk definitief uit de startblokken schieten. Dr. Jan Mees werd aangesteld als directeur van dit nieuwe instituut [31, 32, 37].

De korte geschiedenis van deze nog jonge instelling is er hoofdzakelijk één van groei en ontwikkeling. Dit kan in de eerste plaats zeer letterlijk genomen worden: waar het VLIZ bij aanvang bestond uit een ploeg van 12 medewerkers, was dit aantal midden 2015 al gestegen tot 68 personeelsleden. Samen met het personeelsbestand groeide in de loop van de jaren ook de huisvesting van het VLIZ. De eerste tweeënhalve jaar vestigde de instelling zich in de [oude kantoren van het Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek \(IZWO\) aan de Victorialaan 3](#) te Oostende, in de bijgebouwen van scheepsmotorenbouwer 'Valcke'. Vanaf 17 februari 2002 kon de instelling echter haar intrek nemen in de gerenoveerde pakhuizen van de Oostendse vismijn, die zicht bieden op de havengeul [32, 33, 45].

De VLIZ-ploeg in 2000 (links) en in februari 2015 (rechts) (© [Decler, Misjel](#) en © VLIZ (Verhaeghe, Els)).

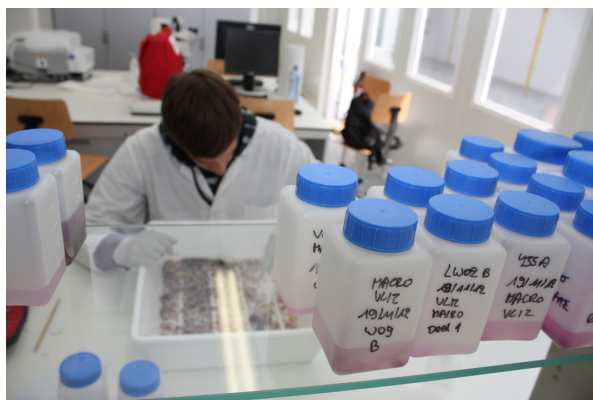

De instelling groeide door de jaren heen eveneens in haar rol als ondersteunende instantie van het marien wetenschappelijk onderzoek in Vlaanderen. Het VLIZ werd immers opgericht met de taak de noden van deze onderzoekers te lenigen. Het doet dit door een scala aan diensten aan te bieden waar wetenschappers zelf minder of geen tijd of middelen voor hebben, maar die toch onmisbaar zijn voor het welslagen van hun werk [38, 39].

- Het VLIZ staat zo onder meer in voor de **logistieke ondersteuning** van marien wetenschappelijke studies en niet in het minst voor het, in samenwerking met [VLOOT](#), inzetten en uitrusten van een Vlaams onderzoeksvaartuig. Van 2000 tot 2012 was hiervoor de omgebouwde loodsboot [Zeeleeuw](#) in vaart, maar op 13 september 2012 werd de [Simon Stevin](#) gedoopt als nieuw multidisciplinair kustonderzoeksschip.
- In het **Marien Station Oostende (MSO)**, dat ondergebracht is in vier voormalige pakhuizen op de site van de Halve Maan op de Oostendse oosteroever, worden multifunctionele laboratoria uitgebouwd die ter beschikking gesteld worden van zeewetenschappers. Een opslagplaats en een ruimte voor publiekswerking zijn er tevens beschikbaar. Via de onderzoeksinfrastructuur aanwezig in het Marien Station Oostende maakt het VLIZ (samen met de cultuurcollecties en andere faciliteiten van de mariene onderzoeksgroepen van de [Universiteit Gent](#)) deel uit van het [European Marine Biological Resource Centre \(EMBRC\)](#). Dit is een overkoepelende onderzoeksinfrastructuur die toegang verleent tot mariene organismen en is opgebouwd uit state-of-the-art onderzoeksfaciliteiten en opleidingen aan mariene onderzoeksstations verspreid over Europa.
- Wetenschappers kunnen ook een beroep doen op de **bibliotheekdiensten** van het VLIZ. Deze bibliotheek, die aanvankelijk bestond uit de overgeërfde IZWO- en ZWI-collecties, is intussen uitgegroeid tot de grootste verzameling van zeewetenschappelijke literatuur in België. Eind juni 2014 beschikte de VLIZ-bibliotheek over een papieren collectie van ongeveer 15.000 boeken en ruim 116.000 digitale publicaties.
- Verder behoren het **beheer van marien wetenschappelijke data en informatie**, **wetenschapscommunicatie**, het **vertalen van onderzoeksresultaten** naar de overheid en het grote publiek toe, het faciliteren van **wetenschappelijke publicaties**, de integratie in internationale **netwerken** en het organiseren van **workshops en symposia**, tot de kerntaken van het VLIZ.
- Een belangrijk jaarlijks terugkerend evenement is de **VLIZ Jongerencontactdag Mariene Wetenschappen**, een natuurlijk vervolgverhaal op de IZWO-contactdagen. De VLIZ Jongerencontactdag Mariene Wetenschappen vindt reeds plaats sinds 2001 en is een ontmoetingsplaats voor mariene professionals, studenten, beleidslui en andere geïnteresseerden. De eerste editie kreeg zo'n 120 toehoorders over de vloer, in 2015 was dit cijfer reeds opgelopen tot 347 [42].

De 'Simon Stevin' in actie (© [Van Ginderdeuren, Karl](#)).

Een blik op het laboratorium van het MSO (Foto: [VLIZ \(Rappé, Karen\)](#), 2013).

Wetenschappen · Historische mijlpalen van het zeewetenschappelijk onderzoek

Als gevolg van de hoge vlucht die het VLIZ ook op internationaal vlak nam, openden verschillende Europese en multilaterale organisaties hun kantoren in associatie met het VLIZ in Oostende. In 2007 lanceerde Paul Breyne - de toenmalige gouverneur van West-Vlaanderen en tevens de eerste voorzitter van de Raad van Bestuur van het VLIZ - dan ook de overkoepelende term '[InnovOcean site](#)' voor alle zeegebonden innovatieve initiatieven die zich in deze pakhuizen verzameld hadden. Momenteel vinden ook het [UNESCO/IOC project office for IODE](#), het [secretariaat van de European Marine Board \(EMB\)](#), het [Streekhuis Kust](#) van de provincie West-Vlaanderen en het [secretariaat van het Europees Mariene Observatie- en Datanetwerk \(EMODnet\)](#) een onderkomen onder hetzelfde dak als het VLIZ [38, 40].

Meer informatie over onder andere de organisatie, de missie en de activiteiten van het VLIZ is te vinden op [de site van het instituut](#).

De oude VLIZ-gebouwen aan de Victorialaan (© [Decler, Misjel](#)).

De InnovOcean site, waar het VLIZ tegenwoordig gehuisvest is (© [VLIZ \(De Kievith\)](#)).

Hoe verwijzen naar deze fiche?

VLIZ Wetenschappen (2015). Mariene stations aan de Belgische kust en de historiek van het ZWI, IZWO en VLIZ. Wetenschappen – Historische mijlpalen van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 142. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende, 23 pp.

Geraadpleegde bronnen

- [1] **VLIZ Wetenschappen** (2009). Pierre-Joseph Van Beneden. Wetenschappen - Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 126. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 8 pp., [details](#)
- [2] **Hamoir, G.** (2002). La révolution évolutionniste en Belgique: du fixiste Pierre-Joseph Van Beneden à son fils darwiniste Edouard. Les Editions de l'Université de Liège: Liège. ISBN 2-930322-33-0. 189 pp., [details](#)
- [3] **Breyne, M.; Seys, J.; Lescrauwaet, A.-K.; Debergh, H.; Haspeslagh, J.; Lust, H.; Mees, J.** (2010). The World's very first marine research station In Ostend (Belgium). *Earthzine August*, 18: 4, [details](#)
- [4] **Van Beneden, P.-J.** (1841) *Recherche sur la structure de l'œuf dans un nouveau genre de Polypes*. Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, Hayez,

Brussel, T. VIII, 1 partie, pp. 89-93, [details](#)

- [5] **Sand, R.** (1897). Les laboratoires maritimes de zoologie = The laboratories of maritime zoology. *Revue de l'Universite de Bruxelles* 3: 5-91, [details](#)
- [6] **VLIZ Wetenschappen** (2011). Edouard Van Beneden. Wetenschappen - Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 133. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 10 pp., [details](#)
- [7] **Van Beneden, E.** (1883). Compte rendu sommaire des recherches entreprises à la Station biologique d'Ostende pendant les mois d'été 1883. *Bull. Acad. R. Belgique*, 3e s. 7: 458-483, [details](#)
- [8] **Van Beneden, P.-J.** (1878) *Rapport sur: Fraipont, J., Recherches sur les Acinétiniens de la côte d'Ostende (4e partie)*, in: Bulletins de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique, Hayez, Brussel, Quarante-septième année, 2ième série, T. XLV, pp. 377-379., [details](#)
- [9] [Oesterpark Valcke-De Knuyt \(1834-ca. 1879\)](#), VLIZ wiki - Historiek van de Belgische oesterkweek (http://www.vliz.be/wiki/Historiek_van_de_Belgische_oesterkweek).
- [10] **Van Bennekom, J.** (2001). Geschiedenis van het Zoölogisch Station en het Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee: het Zoölogisch Station der Nederlandse Dierkundige Vereniging (1876-1960) en het NIOZ (vanaf 1960) als nationale instituten voor zeeonderzoek. *Publication Series. Netherlands Institute for Sea Research (NIOZ)*, 3638. Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee: Den Burg. 127 pp, [details](#)
- [11] **Seys, J.; Lescrauwaet, A.-K.; Mees, J.** (2009). De Belgische zeewetenschappen vroeger en nu, *in*: (2009). *De Grote Rede* 25. *De Grote Rede: Nieuws over onze Kust en Zee*, 25: pp. 2-12, [details](#)
- [12] **VLIZ Wetenschappen** (2011). Alphonse Renard. Wetenschappen - Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 132. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 13 pp., [details](#)
- [13] **VLIZ Wetenschappen** (2013). Belgische zeewetenschappers tijdens WOI – Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 140. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 18 pp, [details](#)
- [14] **Decleir, W.; Podoor, N.; Vanpaemel, G.** (1990). Twee eeuwen mariene biologie in België *Tsch. Gesch. Gn. Natuurw. Wisk. Techn.* 13(1): 66-82, [details](#)
- [15] **Charlier, R.H.; Leloup, E.** (1968). Brief summary of some oceanographic contributions in Belgium until 1922, *in*: Carpine-Lancré, J. et al. (Ed.) (1968). *Premier congrès international d'histoire de l'océanographie, Monaco - 1966: communications. Bulletin de l'Institut océanographique, Monaco*, Numéro spécial(2): pp. 293-310, [details](#)
- [16] **Sand, R.** (1897). Les laboratoires maritimes de zoologie = The laboratories of maritime zoology. *Revue de l'Universite de Bruxelles* 3: 5-91, [details](#)
- [17] **Vivé, A.** (1994), Du Musée royal d'Histoire naturelle de Belgique à l'Institut royal des Sciences naturelles de Belgique: développement d'un établissement scientifique de l'Etat 1909-1954, onuitgegeven licentiaatsverhandeling Faculteit Letteren Departement Geschiedenis, Université

Libre de Bruxelles.

- [18] **Smissaert, E.** (1994). Het eerste zee-aquarium te Oostende: een terugblik (1894 tot 1914). *De Plate 23*(6-8): 179-206, [details](#)
- [19] **Vivé, A.; Versailles, A.** (1996). Van museum tot instituut: 150 jaar natuurwetenschappen. Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen: Brussel. 112 pp, [details](#)
- [20] **VLIZ Wetenschappen** (2011). Gustave Gilson. Wetenschappen - Historische figuren van het zeewetenschappelijk onderzoek. *VLIZ Information Sheets*, 125. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 10 pp, [details](#)
- [21] **Gilson, G.** (1914). Le Musée Royal d'Histoire Naturelle moderne, sa mission, son organisation, ses droits. *Mémoires du Musée Royal d'Histoire Naturelle de Belgique* = *Verhandelingen van het Koninklijk Natuurhistorisch Museum van België*, VII(25). Hayez, imprimeur de l'Académie royale de Belgique: Bruxelles. XII, 256, 143 fig. pp., [details](#)
- [22] **Gilson, G.** (1927). 'L'Exploration internationale de la Mer et l'Institut Maritime d'Ostende', in: *Journal de la Côte*, 30 november 1927, [details](#)
- [23] **Gilson, G.** (1921). 'Suggestions pour l'organisation du quartier de l'Est d'Ostende', in: *Le Carillon*, 8 mei 1921, [details](#)
- [24] **Gilson, G.** (1928). Les recherches océanographiques des pays participants et leur rapport avec les travaux du Conseil International: la Belgique. *Rapp. et Proc.-Verb. Cons. Int. Explor. Mer XLVII (Rapport Jubilaire 1902-1927)*: 63-81, [details](#)
- [25] **Gilson, G.** (1937-1938). Notice sur l'Institut Maritime de Belgique. [S.n.]: Oostende. 7 pp., [details](#)
- [26] **Gilson, G.** (1934). Rapport sur l'activité de l'Institut en 1933-1934. Institut d'Etudes Maritimes: Ostende. 14 pp., [details](#)
- [27] **(1947)**. Annalen van het Zeewetenschappelijk Instituut. Verhandelingen Nr 5, 6 en 7 = Annales de l'Institut d'Etudes Maritimes d'Ostende. Mémoires No 5, 6 et 7. *Annales de l'Institut d'Etudes Maritimes d'Ostende* = *Annalen van het Zeewetenschappelijk Instituut*, 5-7. Zeewetenschappelijk Instituut = Institut d'Etudes Maritimes: Oostende. 30 pp., [details](#)
- [28] **Gilis, Ch.** (1952). De garnalenvisserij op de Belgische kust: haar evolutie in de loop van de jaren 1935-1951 en haar invloed op de garnalenstapel = La pêche crevettière sur la côte belge: son évolution au cours des années 1935-1951 et son influence sur le stock de la crevette. *Studies van het Zeewetenschappelijk Instituut Oostende* = *Etudes de l'Institut d'Etudes Maritimes d'Ostende*, 1952. Zeewetenschappelijk Instituut = Institut d'Etudes Maritimes: Oostende. 56, 1 plate pp., [details](#)
- [29] (1993). Het Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek. IZWO: Oostende. 5 pp., [details](#)
- [30] **Persoone, G.** (1991). De "Prehistorie", in: *Aktiviteitenverslag IZWO*. Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek: Oostende. 47 pp., [details](#)
- [31] **Jaspers, E.** (1997). Instituut voor Zeewetenschappelijk Onderzoek: werking en toekomstperspectieven, in: (1997). *Prijs Dr Edouard Delcroix: Honderdste verjaardag van het Belgisch Instituut voor*

Orthopedie 26 juni 1997., [details](#)

- [32] **Seys, J.** (2003). Interview met Edmonde ('Mony') Jaspers. *VLIZ Nieuwsbrief* 8: 19-21, [details](#)
- [33] **Mees, J.; Seys, J.; Fockedeij, N. (Ed.)** (2006). VLIZ Jaarboek 2005: voor al wie gefascineerd is door de zee en de kust. *VLIZ Jaarboek = VLIZ Annual Report*. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. ISBN 90-810081-8-8. 120 pp., [details](#)
- [34] **Pirlet, R.** (2012). Historiek van de 'Ostendaise', een parel onder de oesters, *in*: (2012). *De Grote Rede 34. De Grote Rede: Nieuws over onze Kust en Zee*, 34: pp. 3-9, [details](#)
- [35] 'Aurons-nous le laboratoire maritime qu'il faut à la Belgique?', *La Nation Belge*, 29 november 1924.
- [36] 'La grande pitié des laboratoires. Les recherches marines du professeur Gilson: une baraque à la côte belge', *Le Soir*, 29 november 1924.
- [37] Ontwerp van decreet houdende diverse bepalingen naar aanleiding van de begroting 1999 (Hoofdstuk IX - Vlaams Instituut voor de Zee). Verslag namens de Commissie voor Onderwijs, Vorming en Wetenschapsbeleid uitgebracht door de heer André Van Nieuwkerke, stuk 1299 (1998-1999) – nr. 11, april 1999, [tekst online raadpleegbaar](#)
- [38] **Breyne, P.; Mees, J.** (2006). VLIZ - biz(s)?: een opiniestuk van het VLIZ als reactie op recente berichten in de Vlaamse pers. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. 3 pp., [details](#)
- [39] **Mees, J.; Verleye, T.; Pirlet, H.; Lescrauwaet, A.-K.; Janssen, C.R.; Herman, R. (Ed.)** (2013). Belgisch Marien Onderzoek - een overzicht. Flanders Marine Institute (VLIZ): Oostende. ISBN 978-90-820731-3-3. 127 pp, [details](#)
- [40] **Mees, J.; Mertens, T.; Fockedeij, N.; Seys, J. (Ed.)** (2013). VLIZ Jaarboek 2012. Digitale editie bevat bijlagen. *VLIZ Jaarboek = VLIZ Annual Report*. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. ISBN 978-90-810081-0-5. 80 (+ 58 pp. bijlagen) pp., [details](#)
- [41] 'Samenwerkingen – Partners InnovOcean Site', op: www.vliz.be.
- [42] VLIZ Jongerencontactdag 2015, op: www.vliz.be/jcd/nl/jcd-2015.
- [43] **Smissaert, E.** (1993). Thematentoonstelling van 20/2 tot 15/5/1993: Het zeewetenschappelijk onderzoek te Oostende (1843 - tot op heden), een terugblik. Oostendse Heem- en Geschiedkundige Kring "De Plate": Oostende. 10 pp, [details](#)
- [44] **Mac Leod, J.** (1883). Het dierkundig laboratorium te Oostende. *Natura* (Gent) 1: 257-265, [details](#)
- [45] **Mees, J.; Mertens, T.; Rappé, K.; Seys, J. (Ed.)** (2014). VLIZ Jaarboek 2013. *VLIZ Jaarboek = VLIZ Annual Report*. Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ): Oostende. ISBN 978-94-920430-1-6. 82 (+ 35 pp. bijlagen) pp.
- [46] **Herman, R., Mees, J., Pirlet, H., Verleye, T., Lescrauwaet, A.K..** (2013). Marien onderzoek, *in*: Lescrauwaet, A.K., Pirlet, H., Verleye, T., Mees, J., Herman, R. (Eds.), *Compendium voor Kust en Zee 2013: Een geïntegreerd kennisdocument over de socio-economische, ecologische en institutionele aspecten van de kust en zee in Vlaanderen en België*. Oostende, Belgium, p. 12-75, [details](#)

